

tossudir-se, V. tòs

¹ Pinyas, en un vocabul. de Poboleda, en el *Bull. del Club Pir. de Terrassa* II, 155, imprimeix aquesta grafia amb una definició «atascarse» però no crec que sigui més que una err. tip. per *embossar-se*.

ENTOST DE, 'en comptes de' men. (Moll, *BDLC* XIV, 1925, 153): semànticament és absurd suposar que contingui el medieval *tost* 'aviat'; deu ser derivat d'*antostar* ANTE OBSTARE 'oposar-se davant d'alguna cosa', 'contraposar-se-li': d'on *a antost (de)* 'en contraposició', veg. *ANTOSTA, RIOSTRA*; cf. també bearn. *a l'endoste* «à l'abri, à couvert» (on NT dona normalment *nd*).

+ENTOSTASSAR, capcinès, 'enterbolir, embrutir', parlant de la calor: «l'estar-me massa a la vora de la llar m'entustàs el cap», Els Angles (1960): sembla derivat de l'antic *tost* participi de *torrar*, ll. *TORRERE*, amb una formació com *adobassar, esboscassar, esllavassar, escagassar, estiregassar, escarrassar*, etc.; també es pot pensar que sigui un derivat de *testa*, a base d'un *entestussar metatitzat en *entustessar; només és que llavors caldria admetre que el present en *-assa* és una desviació analògica posterior, i encara que no nego que hi puguin haver confluït tots dos canals, això últim ja és més rebuscat o complicat.

*Entotsolar, -olat, V. sol Entotxada, V. totxo Entouar, V. tou Entova, entovar, entovat, V. tova Entozoari, entozou, V. ento- (ENTRE) Entrada, entrador, V. entrar Entralles, V. entranya Entramar, entramat, V. trama Entràmenes, V. entranya Entrampament, entrarpar, V. trampa Entrancar, no crec que això s'usi a Barcelona, si no és com alteració ocasional d'*atrançar, V. tranc, tranca Entrànima, V. entranya Entraniments, V. mentre Entrant, V. entrar**

ENTRANYA, f. pl. 'vísceres', del ll. *INTERANEĀ* 'intestins', neutre pl. de l'adj. *INTERANEUS* 'intern'. □ ¹ *1.ª doc.*: Lull, *Doctr. Pueril* (Barc., 1907), p. 282, ed. Obrador, basada en ms. S del S. xv.

En llatí tant l'adj. *INTERANEUS, -ANEA, -ANEUM* com el seu neutre collectiu *INTERANEA* no apareixen fins a l'època imperial: l'adj. en Plini i Colum., i el subst. en el significat budells també en Plini, Colum., i en *Mulom. Chironis* («*interaneorum dolor*», p. 293.7);¹ devien tenir un regust popular o vulgar, perquè Vegeci, en refer el text de *Mulomedicina Chironis*, reemplaça aquest mot per *internus* (*ALLG* XII, 555). Són derivats d'un adj. *INTĒRUS, que es va perdre després de donar el comparatiu *INTERIOR* i el superlatiu *INTIMUS*, però potser va actuar de model el gr. *ἔντερον*.

D'*INTERANEA* deriven també el cast. *entraña* i el port. *entranha*;² mentre el fr. *entraille* (d'on angl. *entrails*) i oc. ant. *entralha* procedeixen d'una forma dissimilada *interalia.³ En llatí tardà es formà a més una variant *INTERAMEN* (sing.), *INTERAMĪNA* (pl.),⁴

que va deixar descendents en alguns parlars sud-italians,⁵ en oc. ant. *entrarmas* (mod. *entresarmos*) i en cat. ant. *entràmenes* (veg. avall).

El text de la *Doctrina Pueril* diu: «e veuràs molts cans grans e pochos que touran a aquelles besties [mortes] les orelles... e rouran lurs ossos e menjaran lur cor e lurs *entranyes*» (p. 282; aquí l'edició de G. Schib, *NCL*, 104, que es basa en ms. A, també del S. xv, duu *entràmenes*, p. 239.74). Llull, en altres llocs, va usar la forma *entralles*: així en *Contempl.*, 353, 9, i en *Blanquerna*: «... havia un home qui avia una gran serpent en son ventre, qui li rohia e li menjava ses *entralles*» (II, 106.20). Aquesta forma és usual avui en el Rosselló, i de fet és la que trobem emprada en la traducció catalana medieval de la *Legenda aurea* copiada en el Rosselló: «trebalyaven-se les sues *entralyes* així co si partissen dels lurs membres», *VidesR*, P54r1; escrit *entrales* en P171r2, 199r1, 220v1, etc.; d'altra banda, *entrales* de P98r2 té el seu corresponent en B com a *ventrales* (Vor. *viscerum*), forma que apareix també en diversos altres passatges.⁶ Així i tot, no hi ha raó per a dubtar que *entranyes* no fos propi del text originari de la *Doctrina Pueril*, car un altre testimoni, gairebé segur, ens mostra que el mot fou usual en català durant el S. XIII.⁷

Després, *entranya*, segons la documentació existent, no apareix fins al S. xvi; i en el seu lloc trobem, durant tot el segle xv, *entràmenes*, usat en el sentit figurat de 'interior de l'home com a si dels sentiments' (veg. avall). Evidentment, els autors d'aquella època van preferir per a aquest matis l'esmentat sinònim d'*entranya* com a forma més escaient. Això pot explicar-nos per què el copista del ms. A de la *Doctrina Pueril* va canviar el mot originari emprat per Llull. En el S. xvi, *entranya* fa la seva aparició, potser perquè *entràmenes* ja sonava arcaïtzant. En unes cobles fetes a la mort de D. Frederic de Portugal llegim: «Moltes charitats ha fetes / a pobres y a religions / ab *entranyes* molt perfetes / fora de totes passions» (*DAG.*), on el sentit és 'sentiments'. *AlcM* ha recollit un ex. de la *Hist. de Pierres de Prov.*, l'original del qual és de 1616 o 1650, i el *DTO.*, en l'article *entranyes*, duu la frase *tenir bones (o males) entranyes*; trobem, a més, en MilàF, *Romillo.*, 1882: «Adéu, Francisqueta, adéu, / Francisca de mas *entranyes*» (354.3). És freqüent en els escriptors de la Renaixença (Verdaguer, *Ail.* ix, 30c; iv, 12c; TLlorente, Costa i Llobera, EmVilanova, etc.), i és mot ben usual avui dia, encara que certs ambients i certes regions prefereixen *freixura* o *coradella*.

DERIV.: *Entranyable* 'molt íntim i fervent' [1533]; *entranyablement* [*DTO.*, 1670]; *entranyat* 'ficat a les entranyes' [*DAG.*: S. XVIII?]; *mal entranyat* [Mall., *DAG.*]; (*mal*) *entranyament* [*DAG.*]. *Entranyar* 'contenir dintre', -se 'ficar-se en la part més interior' [*Damen.*], usat per Verdaguer, i el mall. Costa i Llobera; no registrat per Fabra, però inclòs per Moll en el seu *Voc. mall.-cast. Desentranyar* 'arrencar les entranyes' [*DTO.*, 1670]; refl. -se 'despullar-se de tot per abnegació en favor d'algú' [Lab. 1839]; 'affligit-